

ביאורים

היתרון של מצוות התורה על מצוות האדם, בא לידי ביטוי בכמה אופנים:

א. תחום העיסוק: המצוות שהטבע האנושי מכיר בהם, אינן מסוגלות להקיף את כל חיי האדם, הכולל חומר ורוח. המצוות הללו מטפלות בהצלחה בגוף האדם ומורות לו כיצד להתנהג ומה לעשות. המוסר האנושי עומד במבחן התוצאה המעשי, כשהוא מחליט מה 'מותר' ו'אסור' החברה מצליחה להתקיים ולשגשג. הכל טוב ויפה כשהוא מדבר אל הגוף, אבל יש לו בעיה לדבר אל הנשמה. הדרכה מעשית נמדדת על פי תוצאות בשטח, אולם הדרכה רוחנית תלויה בהכרת האמת. דווקא החלק הרוחני של חיי האדם, סובל מהזנחה הנובעת מחוסר יכולת להעניק לאדם את הדעה הנכונה בכל עניין. האדם הופך למכונה שיוצרת מה לעשות, אבל אין לו השקפת עולם ברורה ויציבה, אלא פתוחה לשינויים ללא גבולות.

המוסר האנושי מגדיר רק את ה'טוב' וה'רע', אבל המוסר האלוהי מגדיר גם את ה'אמת' וה'שקר'. התורה מדריכה אותנו גם כיצד להתנהג וגם כיצד לחשוב. היא מודיעה לנו, באמצעות המצוות, גם את רצון ה' וגם את חכמתו. התורה מסדרת לאדם את הדעות והמחשבות, ומעצבת לו תפיסה נכונה. היא מעצימה את חיי הרוח של האדם, ובכך מחברת אותו אל הנצח.

ב. הכרת המוסר: המוסר האנושי סובל מנחיתות לעומת המוסר האלוהי ביחס לענייני הדעות, אבל גם בענייני המדות שאותם הוא מתיימר לנהל בביטחון, הוא נאלץ לוותר. האדם הוא מוגבל מעצם בריאתו, וסובל מחוסר איזון. כל אחד מבני האדם שונה ומיוחד בפני עצמו, מה שמורה על חוסר יכולת להקיף ולהכיר את המוסר מכל צדדיו. לכל אחד יש נטייה והשקפה משלו, שבהכרח לא עולה בקנה אחד עם דעותיהם של האחרים. המוסר האנושי הוא בהגדרה יחסי וזמני, ואיננו מסוגל בשום אופן להצביע על הדרכה מדויקת וחד משמעית.

המוסר האלוהי לעומתו, הוא שלם ומאוזן. הוא לא המצאה של אדם כזה או אחר, אלא נובע מהאמת המוחלטת, זו שיצרה את כל בני האדם ומכירה את נפשם לפני ולפנים. כשהתורה נותנת לנו מצוות, היא לא משערת שכך הטוב ביותר לנהוג, אלא יודעת שזהו הטוב המוחלט והמתאים לנפש האדם.

הרחבות

• עדות ה' נאמנה

עדות יי נאמנה, מחכימת פתי... כי היא תעיד על העולם אם הוא מחדש או קדמון. רבי יוסף אלבו מסביר שאין שכל האדם יכול להכריע בשאלות הגדולות של העולם: האם הוא מחודש או קדמון, האם מעשה מסוים או מסורי או לא. רק עדות ה' מסוגלת להכריע בשאלות אלו. עדות זו נמסרה לעם ישראל בלבד, מכוח הקשר שיש לו עם ריבונו של עולם, וזהו יתרונה של הדת האלוהית.

הרד"ק כותב: "והעדות היא מה שהוא עדות בין ישראל לאל. שקיבלו הם אותו לאלהים והוא קבלם לעם סגולה, כמו "ארון העדות" [שמות כו, לג], "אוהל העדות" [במדבר יז, כג]. כי המצוות אשר ציו ישראל בהן הן עדות, והלוחות שהיו בהם עשרת הדברים, שהם כל התורה כולה, והדברים ההם היו עדות גדולה לישראל בראותם כבודו על הר סיני בקולות ולפידים, והמראה הגדול ההוא הוא עדות להם ולבניהם עד עולם. וכן שמירת השבת והמועדים הם עדות ואות וזכרון, ושמטיה ויובל הכל הוא עדות להם ולבניהם עד עולם..." [תהלים יט, ח]. הרד"ק מציג סוג נוסף של עדות, לעומת רבי יוסף אלבו שמתיחס לעדות בתור דבר ה' דרכו אנו מתוודעים לעולם. לפי הרד"ק, הניסים, כמו גם קיום המצוות, מעידים ומזכירים לנו על הקשר עם הקב"ה.

לעילוי נשמת אמו"ר רבקה בת שמואל גדליהו ע"ה

פרק שמיני

החירוני
שלמות הדעות

הדת הנמוסית תקצר מן האלהית בפנים רבים: האחד הוא מה שאמרנו, כי הנמוסית תתקן פעולות האנשים באופן שיתקן הקבוץ המדיני, אבל לא תספיק לתת שלמות בדעות, כמו שנבאר במה שיבוא, כדי שתשאר הנפש אחר המות, ולזה לא תוכל לשוב לשבת בארץ החיים אשר לקחה משם, לפי שהיא לא תקיף אלא בנאה ובמגנה בלבד. והדת האלהית תספיק לזה, לפי שהיא תכלל השני-חלקים שהשלמות האנושי תלוי בהם, והם: המדות והדעות; כי היא תקיף בנאה ובמגנה, ותבחין בין האמת והשקר שהן הדעות. ולזה מה שתאר אותה דוד בשהיא שלמה ואמר: "תורת יי תמימה, משיבת נפש" [תהלים יט, ח] - כלומר: הדת הנמוסית אינה שלמה, לפי שהיא לא תקיף בדעות האמתיות; אבל הדת האלהית היא תמימה, לפי שהיא תכלל שלמות המדות ושלמות הדעות, שהם השני-חלקים ששלמות הנפש תלוי בהם, ולזה היא משיבת הנפש אל האלהים אשר נתנה, אל המקום אשר היה שם אהלה בתחלה.

עוד הדת הנמוסית תקצר מן האלהית, בשהיא לא תוכל להפריד הנאה מן המגנה בכל הדברים. כי כבר יהיה הדבר נאה או מגנה אצלנו, ולא יהיה נאה או מגנה בעצמו. כי כמו שא-אפשר שיולד האדם בתחלת ענינו שלם בכל המלאכות המעשיות, אף אם יהיה מוכן בטבעו אל קצתן, פן אי-אפשר שיולד האדם שלם בכל הפעולות והשלמיות ולא חסר בכל הפחיתות והחסרונות, אבל כבר יהיה מוכן אל מול מעלה-מה או שלמות-מה יותר מאולתו. ואולם שיהיה מוכן אל כל המעלות, אי-אפשר.

ויתבאר מזה שא-אפשר לשום-מסדר נמוס אנושי שלא יטה בטבעו לצד איזה-פחיתות, וישפט על הנאה שהוא מגנה ועל המגנה שהוא נאה, ולזה לא יהיה עדותו על הנאה והמגנה אמת. הלא תראה כי אפלטון טעה בזה טעות גדולה ואמר על המגנה שהוא נאה, כי אמר שראוי שיהיו הנשים במדינה משתפות לבעלי ראשיות אחד; כאלו תאמר: נשי השרים משתפות לכל השרים ונשי הסוחרים לכל הסוחרים, וכן נשי בני אמונות אחת משתפות לכל בני האמונות ההיא. וזה דבר הרחיקה אותו התורה, ואפלו תורת בני-נח, שהרי נאמר לאבימלך: "הנך מת על-האשה אשר-לקחת והיא בעלת בעל" [בראשית כ, ג], והוא התנצל בשלא ידע שהיתה אשת-איש. וכבר גנה אריסטו דעת אפלטון בזה.

וזו ראיה שאין שכל שום-אדם מספיק להפריד הנאה באמתות מן המגנה, ולזה לא תהיה עדותו על הנאה והמגנה נאמנה. וכל שפן בדעות, שא-אפשר להיות עדותו בדיושים העמקים, כמו אם העולם מחדש או קדמון, נאמנה, כי אין השכל האנושי מספיק לדעת זה באמתות. אבל "עדות יי נאמנה, מחכימת פתי" [תהלים יט, ח], כי היא תעיד על העולם אם הוא מחדש או קדמון, ועל שאר הדיושים הנכבדים, ועל הנאה והמגנה, באמתות.

תקצר - חסרה. **במה שיבוא** - בהמשך דברינו. **ולזה** - ולכן. **לא תוכל** - הנפש העוסקת רק בדת הנימוסית. **תקיף** - תעסוק, תכלול. **שם אהלה בתחלה** - הנפש תשוב אל המקום שממנה באה אל העולם הזה. **בעצמו** - מצד עצמו, אמת אבסולוטית. **מוכן בטבעו** - יש לו מטבעו הכנה, כישרון, לדבר מסוים. **אבל** - אלא. **מה** - מסוימת. **פחיתות** - חיסרון. **בדיושים** - במחקרים.

אין השכל
מספיק